

ŠANDOR PRIPOVEDUJE

FERDO GODINA

Ko dečki v toplih, prijetnih nočeh niso drugega znali, so polegali ob plotu v travo. Prižigali so si cigarete in pljuvali v temo.

»Povej nam kaj, Šandor,« se je Ščrbič predramil. Lepše bi bilo, če bi Šandor kaj pripovedoval, kakor da tako strmijo v toplo noč.

Šandor ni kadil. Sedel je v travi. Pogladi si je s kazalcem ščetinaste brke, si popravil krščak* na teme in je bil v prijetnem občutju, da bo pripovedoval. Mnogi ljudje bi dali pol življenja za to, da bi pripovedovali. Tak je bil tudi Šandor.

»Kaj bi povedal?« je vprašal Šandor, vtaknil prste v žepe na telovniku in se naslonil na plot, da so suhe šibe zapraščale.

»Tisto povej, kako si šel z Geričem gorice kopat,« je rekel Ščrbičev. Med sabo so fantje začeli govoriti in se prepirati, Šandor pa je samo čakal, za katero zgodbo se bodo zedinili.

»Šandor, to povej rajši, kako so te mati od cecka odstavili,« je prepil vse Vučkov Tinek, suha trepetlika, ki še sploh na naboru ni bil.

Smeh je napolnil ta konec vasi in od spečih, temnih hiš se je odbijal prepir.

»Pa tisto, no, kako so me mati odstavili,« je dejal zadovoljno Šandor, sam bi povedal kaj lepšega. Nekateri so posedli pri Šandorju, drugi pa so ležali vznak, se krohotali in gledali v zvezde. Šandor je začel:

»Cecal sem do tretjega leta. Ko sem že bil velik, da me mati niso mogli več v naročju držati, mi je Špilakov Miška naredil stolček, da sem sedel, ko so me mati dojili. Nekoč pa je materi le bilo zadosti, pa so me hoteli od cecka odstaviti. Popoldne, ko so vsi šli obračat seno, so si mati namazali cecek z globinom.«

Med fanti je nastal smeh. Šandor pa je kar gorel v pripovedovanju.

»Ko sem prosil mamo, da sem lačen,« je nadaljeval Šandor, »so mi hoteli vrezati kruh. Jaz pa tega nisem hotel. ‚Cecal bi rad‘, sem jim rekel. Privlekel sem na sredi sobe svoj stolček, mama so se tudi vsedli, a ko sem videl cecek črn, sem pogledal mater. Njej je šlo na smeh, meni pa na jok.«

Tako veselje je nastalo ob plotu, da so se nekateri valjali po travi, Vučkov Tinek je pa vpil: »Kaj pa si ti potem?«

»Nič! Drugi cecek sem poiskal, pa sem cecal naprej.«

Reberčev Šandor se je zakrohotal s fanti, kakor da se to ne bi njega tikalo. Šandor je bil najstarejši med njimi, vendar on sam ni čutil te razlike, kakor je to čutil drobiž ob plotu na travi.

* Klobuk.

Reberčev Šandor je imel na bradi znamenje. Ko je bil še mlad, je padel na odsekano koruzišče. Lase je imel že rečke. Stopal je pač v dobo, ki človeka v bistvu spremeni in mu da svoj pečat. Šandor pa se je še kotalil med mladežem, uganjal z njimi otročarije ter jim pravil povesti iz svojega življenja.

Fantje so se pomirili. Nekateri so si sukali cigarete. Šandor pa se je hrupno zasmel, kakor da bi se česa spomnil.

»Zdaj pa še tisto, Šandor, kako si šel k Bedernjaku kopat gorice.«

»Kako, gorice si mu šel kopat?« se je delal neumnega Vučkov Tinek. Potegnil je iz cigarete, pogledal vznak in pihal dim proti zvezdam. Oni, ki so ležali v travi, so se primaknili v polkrog, ki je oklepal Šandorja. Tu in tam je kateri med pogovorom zabrundal: »Na predpasniku mi sediš,« ali »s čikom si me osmodil.« Nekdo je zavriskal, da je odmevalo od hiš.

»Ta je daljša,« je rekel Šandor smeje.

»Naj bo! Samo pripoveduj,« so silili v njega dečki.

Šandor se je odkašljaj: »Lani je bilo. Jaz sem še spal, pa me pride naša Mariča na hlev budit. ‚Ajdi, Šandor, že te čakajo‘, je rekla in šla. Prebudil sem se, se malo umil, vzem motiko in sem šel k Salajkovi hiši. Tam so že čakali: Bedernjak, Ošlaj, Ficko, Jaklin in Čontala. Vsi z motikami, s cekri, le Ficko je imel rdečo culo nataknjeno na motiko. Stari Bedernjak so izpljunili bago** v grabo, da se je trava zazibala, nato so mi pa rekli: ‚No Šandor, z božjo pomočjo! Si se prekrižal, ko si vstal?‘ ‚Sem‘, sem rekel. Bedernjak so vrgli križ na cesto, vzdihnili še enkrat, z božjo pomočjo, pa smo šli po Opleteraj proti Čerensovcem. Megla je bila na njivah, petelini so že peli.

Pridemo mimo cerkve. Lutar so igrali na orgle, plebanuš pa so peli: veronia sekulov.*** Bedernjak so si predjali palasko**** iz desne v levo roko, se odkrili in držali klobuk v rokah, dokler so slišali plebanuša.

Pridemo do Mure. — Ja, to sem pozabil povedati, da nismo od doma pa do Mure smeli ničesar govoriti.«

»Zakaj ne?« se je oglasil Vučko.

»Tiho bodi,« so drugi dečki vzrasli. »Saj bo povedal.«

»Če kopači do Mure kaj govore, niso gorice rodne. Bog ne daj, da bi Bedernjak slišali le eno besedo.

Pridemo do Mure. Dominko je še spal. Bedernjak poklonkajo po oknu na koči: ‚Nu, vstani Dominko, brodar, vozi nas čez vodo.‘ Dominko je vstal. Imel je še oči in usta otečene od spanja. Brki so mu stali eden gori, drugi

** Ožvečen tobak.

*** Per omnia secula seculorum.

**** Čutarica.

doli. Odvezal je brod in nas peljal čez Muro. Voda je bila črna. Kadilo se je iz nje. Ko smo prestopili na medjimursko stran, smo spregovorili. ‚Nu, z božjo pomočjo, zdaj govorite‘, so nam rekli Bedernjak. Mi smo govorili in šli v hrib. Sonce je bilo že nad Štrigovo, ko smo začeli kopati. Kopali smo. Bedernjak so imeli rdeč, zabuhel nos in kalne oči. Dišalo je iz njih vino. Stali so pred nami, žulili v ustih tobak in črno pljuvali. Jaz sem vsekal parkrat, potem pa je v zemlji naredilo: »brusk« in trs je odletel iz zemlje. Bedernjak skočijo k meni, poberejo trs in ga obračajo v roki, kakor da bi iz kupice pokušali novo vino. ‚Joj, z božjo pomočjo‘, so vzdihnil, nato pa so zamahnili s trsom po moji glavi. Tokrat je drugikrat naredilo: »Brusk«.

Fantje so se zasmeli. Nekateri so že pokadili cigarete, objemali so si kolena in sledili Šandorju.

»Potem smo kopali naprej. Vsak je imel dva reda trsov. Vsi drugi so dobro kopali, pri meni je pa spet naredilo v zemlji: »brusk« in je spet odletel trs. Zdaj ga pa Bedernjak niti ogledovali niso. Zamahnili so dvakrat po moji glavi.

Do poldne je bil potem mir. Dobro sem kopal. Nobenega trsa nisem več izkopal. Ko je zazvonilo poldne, so se Bedernjak odkrili, se pokrižali in molili. Tudi mi smo molili. Po končani molitvi so se Bedernjak obrnili in zagodrnjali: ‚z božjo pomočjo, gremo jest‘. Šli smo gori k pivnici. Posedli smo. Vsak je jemal najprej to kar je prinesel s seboj. Bili smo pogojeni na svojo hrano, a pijačo opoldne bodo dali Bedernjak. Bedernjak so šli v pivnico in prinesli v nategi peneče se vino. Ko je prišla kupica do mene, so se Bedernjak obrnili in odšli v pivnico. Vsi so me gledali, če jaz ne bom dobil. Bedernjak pa so prišli in so prinesli zame rumeno pijačo. Siknili so jo iz natege v kozarec. Pokusil sem jo. Bil je jabolčnik. Izpljunil sem ter vzel motiko, pobral sem svoje stvari in sem šel čez hribe domov. Slišal sem še, kako so Bedernjak za mano godrnjali: ‚Šandor gre, z božjo pomočjo‘.«

Tu in tam je še padla pikra na račun Rebrčevega Šandorja, ki bi pripovedoval vso noč, če bi ga hoteli poslušati.

Zvezde so se približale zemlji, trgale so se z neba in kot kresnice švigale po vsemirju. Bila je že pozna noč, ko so vstajali s trave in se oteпали smeti. Šandor je stal med njimi, kakor oče. Močan, širok je bil in za glavo višji od drugih.

»So ti kaj plačali Bedernjak za tisto dopoldne, Šandor?« je rekel Ščrbičev, ko so se že razhajali.

»Ne,« je rekel Šandor in stopil k Ščrbičevemu, če bi ga hotel še poslušati. A fantje so bili zaspani.

»Pojdi Šandor, če greš domov,« mu je rekel zaspano Vučko.

»Pa drugič, no,« je rekel Šandor Ščrbičevemu in tekel za Vučkovim, ki je šel proti domu.

Šandor in Tinek trepetlika sta bila soseda. Rebrčeva hiša je stala čisto pod Jelševjem. Kopinovišče je prepletalo drevesa, in zobovec je rasel ter delal prijeten hlad v močvirnatem gozdu, kjer je dišalo po preperelem lesu in surovem listju.

Kolnik je peljal iz vasi v Jelševje prav pri Vučkovi in Rebrčevi hiši. Na levi je bila Rebrčeva hiša, na desni Vučkova.

Sonce se je upiralo v dvorišče in na podstenje. Krave so preživljale v senci pod jelšami, kure so brskale po močvirnati zemlji po kolniku pa je vpil kupinar: »ou, ou« in se prepiral z ženskami.

»Dajte, če kaj imate, ženske nazarenske!«

Vučkov Tinek je stekel, ko je to slišal, po lestvi na podstrešje. Pred Vučkovo hišo je bila Rebrčeva, za njo so pa bili svinjski hlevi in gnojišče, kamor je gledala Vučkova hiša. Tinek je splezal po lestvi na svisli in čakal kupinara. Slišal je, kako je kupinar pri vsaki hiši vpil »ou, ou, če kaj imate, dajte!«

Pri Rebrčevih so se dveri na pojeti počasi odpirale. Šandor jih je tiho odprl. Z obema rokama je držal klobuk pred seboj in narahlo šel mimo svinjskih hlevov k ograji. Tu je skrit v kotu pri plotu čakal. Vsak drugi ali tretji dan se je to ponavljalo. Šandor je kradel doma jajca in jih prodajal.

Tinek trepetlika je rinil nos v špranje pri lesenih svislih, da mu ne bi ušla kakšna beseda. Šandor se je stiskal k hlevom in skrival glavo nad slamnato streho. Kupinar je prihajal po kolniku bliže. Ko je prišel do mesta, kjer ga je čakal Šandor, je utihnil.

Šandor mu je podržal čez ograjo klobuk. Na obrazu se mu je videlo, da se mu mudi. Kupinar je jemal z obema rokama iz klobuka jajca in jih deval v klonjo. Šandor si je poveznil klobuk na glavo in se delal, kakor da se ne bi nič zgodilo.

Kupinar mu je odštél denar. Ko sta končala s kupčijo, se je Šandor nagnil na plot in bil videti silno zadovoljen.

»Bi ti kaj pripovedoval?« je vprašal vesel kupinara, ko drugega ni vedel.

»Ne, boš drugič, Šandor,« je rekel kupinar, zadel klonjo na hrbet in se obrnil nazaj v vas. Šandor pa je vesel odšel skozi poje to.

Tinek je plezal s svisli, počasi je stopal od klina do klina.

»Šandor krade in prodaja. Če prodaja, mora imeti denar.«

Tinek je čistil hlev, pa je o tem premišljeval. Krave so se branile muh z repi in pobirale pod jaslimi travo, ki jim je padala od lestve.

Poldne še ni zvonilo. Sonce je stalo nad hišami. Pripekalo je. Voz, na katerem je bila brana, plug in sedežna deska čez kolnice, je stal sredi dvorišča. Tinek ga je potegnil na gumno v senco in le mislil o tem, da mora imeti Šandor denar.

Med poldnem, ko je imel Tinek za trenutek čas, je šel k Rebrčevim. Stopil je čez prelaz za Rebrčevo hišo, tiho šel mimo svinjskih hlevov do

pojete. Pri Rebrčevih ni bilo nikogar na dvorišču. Šandor je tudi polagal kravam. Tinek je slišal kako so šumele s travo.

Obstal je in prisluškoval. Ničesar. Tiho je stopal po podstenju ob steni. Počasi je bližal glavo k oknu. Sredi hleva je stal Šandor. Rokave je imel podvihane in brazgotina na bradi se mu je razločno videla. Z velikimi, debelimi prsti je držal lončenega prešiča in ga obračal, da so cingljali v njem kovanci.

Šandor je stopil na senjak, se prijel za drog in zrinil lončeno živalico za tram ter jo skrnil za pajčevinami. Nato je vzel lopato in začel čistiti hlev. Strgal je po črnih podnicah in zavpil nad kravo: »Ne, humi, šeka!«

Spet se je pripognil in čistil hlev. Zatopljen je bil v globoke misli, ker ni opazil Tineka, ki je stopil na prag, držeč roke v žepih in opazujoč Šandorja. Mokri sledovi velikih, okroglih prstov so se poznali povsod, kjer je Šandor stopil z veliko nogo.

»No, Šandor, izmetavaš?« ga je vprašal Tinek.

Naslonil se je in si začel obračati žepe in stresati tobak iz umazanih žepov. Stresal si ga je v prgišče in zbiral zakajeni tobak.

»Ja,« je rekel Šandor. Smehljal se je v svoji dobrodušnosti in takoj prislonil lopato ob zid. Po obrazu je imel posušen pot, le brazgotina na bradi je bila vzbočena in lepo čista.

Tinek si je sukal cigareto iz časopisnega papirja. Zgrizel ga je in oslinil ob robu, pobožal in vtaknil v usta.

»Sediva tu na senjeku,« je rekel Šandor. Dobro se je počutil, da je prišel Tinek.

»Škoda, da ne kadiš,« je rekel Tinek in sedel na senjek. »Ti bi imel cigarete, ker imaš denar.«

Za trenutek je bil Šandor v zadregi. Zaneslo mu je oči k prašiču za tram. Potem pa je nekaj zamomljal in nagubal čelo. Pihal je skozi nos in usta.

Tinek je hudomušno zrl na Šandorja. Kolobarji dima so se delali sredi hleva, Šandor pa ni vedel, kaj bi ukrenil. Tinek je bil tako blizu njegove skrivnosti.

Sonce je pri vratih segrevalo tla, ki so bila nastlana s slamo in zeleno zmečkano travo. Muhe so preletavale hlev, sedale na krave, ki so mahale z repi in jedle.

Šandor se je spustil s senjeka, šel k jaslim in popravil po nepotrebnem travo. Prijel je spet lopato in začel čistiti hlev. Tinek pa je zasukal pogovor spet drugam.

»Zvečer greš v vas?« — »Grem. Ti greš?« Šandor se je zravnal.

»Snoči so se ti smejali, boš zvečer spet kaj pravil?« — »Bom.«

Tinek trepetlika je šel domov. Krave mu še niso bile site in mati ga je klicala h kosilu. Z lahkoto je preskočil prelaz na Rebrčevem plotu, kjer je prodajal Šandor jajca.

(Dalje)

ŠANDOR PRIPOVEDUJE

FERDO GODINA

Tineku ni dišalo kosilo. Odložil je žlico, preden so drugi začeli jesti. Vrgel si je križ na prsi in tiho molil.

»Kaj ti je spet?« se je zadržala mati nanj, ko je k žgancem prinesla še sčlato.

»Nisem lačen! Kaj mi je!« je užaljeno dejal Tinek med molitvijo in zvonil z nogami.

»Kakšen pa boš, Jezus dragi! Saj se posušiš, preden boš star trideset let.« Mati je uprla roke v boke, po predpasniku pa sta ji lezli dve kaplji kisa, pomešanega z oljem. Ko so že vsi drugi zajemali iz sklede in je kup žgancev postajal oster, je zabrundal oče: »Pusti ga, bo vsaj nam več ostalo.«

Tinek je vrgel na sebe križ, vzal pri peči klobuk in šel iz sobe.

Šel je v hlev, kakor da bi moral še kaj opraviti. V hlevu se pa ni ustavil. Odprl je zdaj vrata na gnojišče in šel za hišo v Jelševje. Stopal je po prstih, odrival grmovje in se plazil čez kolnik. Rebrčeve kure, ki so brskale med listjem, so zakokodakale, ko so ga zagledale.

Tinek je prišel za Rebrčevo parmo. Ni šel čez prelaz pri svinjskih hlevih, da ga ne bi domači videli. Prijel se je za kole in skočil čez plot, ne da bi se ga dotaknil. Stisnil se je k lesenim hlodom, ki so bili sklajeni vdiljen parme.

»Šandor, pa kaj bi on z denarjem?« Tako si je dopovedoval, ko v njem ni bilo vse v redu. Čeprav je Šandor — Šandor, denar ni Tinekov. Vendar so bile te misli le blede senca, nepomembna stvar, ki je šla mimo njega, ko se je oprijemal lesa in se tihotapil proti hlevu.

Mudilo se mu je. Ena krava si je z gobcem prepodila muhe in ga široko pogledala, ko se je priplazil v hlev, nato je dalje hlastala po travi. Tinek je stopil na senjek, kakor je videl prej Šandorja. Prijel se je za razjeden in od muh pomazan drog. Segel je med gosto, umazano mrežo pajčevin, kjer je bil zrinjen z nogami navzgor lončen prašič. Potegnil ga je izpod trama.

Skočil je spet s senjaka in skrnil prašiča v predpasnik. Stopil je iz hleva. Če bi prišel kdo iz hiše, bi ga takoj spoznal, da je kaj kradel. Tinek je pihnil mimo gumna za parmo. Skočil je čez plot in rinil med grmovjem v Jelševje. Kure so preplašene begale med hiše.

Tinek je tekkel med drevjem. Komaj se je ogibal luž in bodičastega grmovja. Na kraju, kjer v opoldanskem času ni bilo žive duše, se je ustavil. Gosto drevje je z listjem zasenčilo zemljo, kjer je prhnelo listje in kjer je rasel med kopinami nizek zobovec. Tu je Tinek obstal. Globoko je dihal. Z eno roko je držal predpasnik s prašičem, z drugo pa se je pripravil, da bi odgrnil grmičevje in hitel dalje.

Toda v Jelševju se ni nič zganilo. Srake so se drle v bližini in nekje se je oglasil fazan. Žabe so skakale po toplih lužah. Zgoraj nad vrhovi pa je šušljajl veter.

Tinek je popustil vejo, da je zanihala v zraku. Sklonil se je pod močno dišeči zobovec. Na rahlo je prijel prašiča za trup in ga potegnil iz predpasnika.

Obračal je lončeni predmet v roki, da so ropotali kovanci.

»Sakramenski Šandor, saj ni neumen, kakor se kaže.« Tipal je po tleh, če bi ležal kje pod listjem bat. Pa ga ni našel. Odvezal si je predpasnik in ga razprostrl po tleh. Nad njim je sključil koleno, prijel prašiča in prisluhnil, če je kdo v bližini. Ni bilo nikogar. Zamahnil je s prašičem po kolenu. Slišal se je votel pok. Prašič se je razletel in se s kovanci vred sesul na predpasnik. Tineku so se zasvetile oči. Zbiral je rjavo prežgano glino od umazanih kovancev, med katerimi so bili dinarji, nekaj kovačev in celo petdesetak.

Na večer, ko so se fantje spet zbirali na Lipičevem križpotju, je bil Tinek poparjen. Šandor je Šandor, to je res. Vendar denar ni bil Tinekov. To ga je motilo.

Šandor je prišel kot ponavadi. Kot gora se je bližal gruči mladičev, ki so si zvijali cigarete bolj iz bahavosti kot iz potrebe. Roke je imel v žepih, predpasnik pa podpičen na eno stran.

Ščrbič in Kovač sta bila s kolesi med gručo.

Okrog njiju so bili zbrani vsi in se nekaj pogovarjali. Ko je Šandor pristopil, je ujel še Ščrbičeve besede:

»— sedem ali osem naju je čakalo.«

Šandor je pretrgal napet pogovor mladih petelinov: »Kje?«

Nekateri so prasnili v smeh. Šandor, stara neroda, vpraša kje!

»Gremo v Gomilice, Šandor?«

»Imaš nož?«

Tako se je mladina norčevala iz Šandorja, ki je dejal toplo in nedolžno: »Nož? Seveda ga imam,« in se prijel za hlačni žep. Vzel je nož iz žepa. Malo, umazano Šandorjevo orožje je krožilo od rok do rok.

»Dober je.«

»Pa bi se upal koga zabosti, Šandor?«

»Oh ne bi,« je dejal Šandor in segel za nožem.

»Saj si bil pri vojakih! Tam se niste nič z noži?« je vprašal Ščrbičev.

»Ne veš, da je bil Šandor pri kolesarskem bataljonu,« je namignil Kovač, se prestopil in se navidezno jezil na Ščrbiča, da ne ve tega, kar ve v vasi vsako dete.

»Saj res,« se je spomnil Ščrbič.

»Pripoveduj nam Šandor kaj o kolesarskem bataljonu,« je rekel Kovač. Muzali so se ti smrkovci, nekateri so se že spet naslonili na plot, drugi pa so posedli v travo. Tinek se ni tiščal v ospredje. Vedel je, da se Šandorju niti ne sanja o tem, da nima več svojega prašiča za tramom.

Šandor se je prestopal, dal roke v žepe in se delal važnega. Psi so lajali po vasi. Fantje so se zbirali in mnogi so zapirali vrata na hlevih in z lučmi hodili okrog hiš. Pri Katanovih so se klicali jest, pri Gaborovih pa k molitvi. Bil je tisti čas, ko se je nagnil dan in je prišla noč. Fante pa je zajela tiha prijetnost, ki je nastopila ob pričetku vsakega ponočevanja. Po Opletarjah je prišla Dunkova Treza z otrokom. Nekje je delala in se je sedaj vračala. Prav ko se je Šandor pripravil, da bi začel o kolesarskem bataljonu, mu je Ščrbič siknil:

»Daj, Šandor, primi Trezo.« Treza pa se je oglasila in napol v smehu, napol zares dejala:

»Ti že pokažem, Ščrbičev, misliš, da te ne poznam. Šandor, daj mi mir.« Fantje so se zasmeli. Šandorju pa je dalo pogum. Zibal se je proti Trezi, ki je zastajala. Otroka je stiskala k sebi. Saj se ni bala. Še rada je videla, če jo je kdo prijel za ritosnico. Če je pa tako na zobeh s Šandorjem, ji ni bilo vseeno.

»Mir daj, Šandor,« je ponavljala Treza. Z eno roko je držala otroka in predpasnik s kruhom in jabolki, z drugo pa je čakala, da bi prestregla Šandorjevo roko. Šandor je omahoval.

»Daj, Šandor, daj,« so mu vpili fantje.

Šandor je stopil k njej in Trezo potrepljal. Treza mu je odbila roko, dečki so se pa premetavali po travi od smeha.

»Šandor, k sebi jo stisni.«

Ko je Šandor poskusil, se je Treza zmuznila ob plotu mimo njega. V smehu je rekla fantom, ko je šla mimo njih:

»Smrkovci! Drugega dela nimate, kakor da tega starega norca dražite.«

Šandor pa ni tekkel za njo, ko je zginila po kolniku v temo. Zibal se je, kot imajo dečki navado, počasi proti gruči, z rokami v žepih in s podpičenim predpasnikom.

Smeh se dolgo ni polegel. Toliko razigrane volje je prinesel Šandor med dečke, da so še in še govorili o tem.

Tinek, ki se ni oglašil ves čas, ko je Šandor imel s Trezo opravka, jih je spomnil na kolesarski bataljon, o katerem je mislil prej pripovedovati Šandor. Tinek je sedel ob plotu in se le tiho smejal. Ni imel pravega veselja. Čeprav ni bilo to nič takega, da je vzel norcu prašiča, vendar se je držal zadaj.

»Pripovedovati si mislil o kolesarskem bataljonu.«

»Kaj bo pripovedoval,« se je oglasil Ščrbič ves v ognju. »Naj poveljuje. Dečki, skočite domov po kolesa.«

Razgovor ni trajal dolgo. Skoraj vsi so se razgubili v temi in šli po kolesa. Le Tinek in še dva ali trije drugi so ostali na križpotju na travi. Tinek je posodil Šandorju svoje kolo. Šandor je šel z veseljem k Vučkovim in vzel na gumnu Tinekovo kolo.

V veselem pričakovanju so bili vsi, po vseh potih je zaživel. Ni bilo ne meseca ne zvezd. Oblaki so pokrivali nebo in tema je bila povsod. Psi so se oglašali na vseh koncih Trnja. Na cesti je nastal prepir, ali se bo bataljon premikal iz vasi v polje ali pa se bo vršil napad po vasi.

»Šandor naj odloči,« so se slišali glasovi.

Po kolniku se je bližala močna luč. Nekdo je mahedravo vozil kolo. Dinamo je šumel in luč je svetila na vso gručo fantov, ki so stali s kolesi po vsem kolniku. Kolesar je počasi ustavljal. Fantje so umolknili. Nobeden se ni premaknil iz kolnika, kakor je že ponoči navada. Neznanec je stopil s kolesa.

»Dober večer.« Bil je Lipič, ki je prekupčeval teleta za Benka. Bil je pijan kot vedro. Usnjati suknjič, ki ga je nosil poleti in pozimi, je visel z njega. Ko se je Lipič oglasil, so ga s smehom pozdravili.

»Z nami, Lipič! Tudi vam so potrebne vaje.« Tako so govorili fantje vse vprek.

Lipič se je zibal s kolesom vred sredi ceste. Skušal je nekaj povedati, pa ni šlo.

»Fantje, stojte. Benko potrebuje hlapca. Za svoje konje, ne zase, naj vas vrag vzame. Kateri bi šel?«

»Gremo vsi,« se je drl Ščrbič. »Zadaj stopite v vrsto.«

Lipič si ni dal dvakrat reči. Zrinili so ga nekje v vrsto, čeprav je neprenehoma klel in robantil.

Šandor je stal spredaj pred bataljonom.

Vsi so bili veseli, nasmejani, le Šandor je bil ves zaskrbljen. Poveljniki so vedno resni in zaskrbljeni. Kolesarjev je bila dolga vrsta. Šandor se je obrnil, si dal roko k ustom in zapovedal:

»Mirno.«

Kdor ga je slišal, se je izprsil in stisnil kolo k sebi. Smeh je minil. Le Lipič je klel kakor prej: »Vrag pa tvoje ‚mirno‘. Kdo bo šel za hlapca k Benku?« Nekateri so prasnili v smeh.

»Mir«, je zavpil Ščrbič. »Tako ne pridemo nikamor.«

»Mir,« je rekel za Ščrbičem Šandor. Nekako se je bataljon le umiril. Niti Lipiča ni bilo več slišati. Čakali so povelja. Šandor je zavpil, da je odmevalo po vasi. Z ropotom so se spravljali na kolesa. Lipiču je njegov tovariš pomagal na kolo. Šandor je že hitel po vijugastih kolnikih med hišami. Ves bataljon je hitel po vasi. Samo šumelo je in redki so vpili: »Pazi, tu vozim jaz.«

Šandor je vozil spredaj kot pravi poveljnik. Ko so zavili pri Špilakovi hiši za ovinek, je Šandor skočil s kolesa in zavpil:

»Sjaši!«

Tisti, ki so bili spredaj, so skočili s koles. Zadaž pa ničesar niso slišali. Prileteli so v temi izza ovinka in padali drug na drugega. Šandorja in prve so podrli. Vsak trenutek sta priletela po dva in dva izza ovinka in padla na kup ljudi in koles. V nekaj trenutkih se je ves bataljon ponesrečil in ni bil sposoben več za borbo. Kolesa so ropotala in fantje so ječali.

Tako se je končal pohod po vasi. Šandor je ležal nekje spodaj pod kolesi. Dolgo časa je minilo, da so strgali kolesa narazen. Venomer se je slišalo: »Te kaj boli?«

»Jaz sem si taco zlomil.«

»Z glavo sem priletel v tvoje sprednje kolo.«

»Meni je hlačnica vdiljem počila.«

Nekateri so imeli žepne svetilke in so iskali svoja kolesa. Vse je bilo zverženo, vse zapleteno. Po hišah so se odpirala okna in prikletna vrata. Vznemirjen je vprašal kdo od hiš:

»Za boga, kaj se je zgodilo.«

»Ah nič,« je vpil Lipič in ležal sredi ceste v prahu. »Za Benka iščem hlapca, konjskega.« Oblak prahu se je dvigal, da se je še v temi čutil.

Nekdo je vlekel Lipiča iz prahu, drugi so vrteli kolesa, poskušali in otipavali so v temi vse, kar se je dalo prijeti. Dobra volja pa ni minila. Noč je bila temna in topla. Pol vasi se je zbudilo. Drugega dne bo gotovo vsa vas polna govorice v Šandorjevem bataljonu, ki se je ponesrečil na Špilakovem ovinku.

Nihče izmed fantov ni tako nesrečno padel, da se ne bi mogel postaviti na noge. Še Lipič, ki je bil mehak kakor blato, se je dobro zibal na nogah.

Ščrbič je poiskal v temi Šandorja, ki je globoko dihal in se bal, kaj mu bo rekel Tinek, če mu je polomil kolo. Ni niti pomislil na to, če so njegovi vojaki pravilno »sjahali«.

»V Jelševje pojdimo, tam imej teorijo,« je šepetal Šandorju Ščrbič in ga suval pod rebra.

»No, zavpij.«

»Kje pa je Tinek?« se je Šandor nerodno premikal in segal za blatnikom.

»Pusti, saj ni nič. Jutri popravimo to, no zbrekni!«

Šandor je dal roko k ustom. Ni se bal ljudi, ki so stali na podoknih in so eni v strahu prisluškovali prestrašenim pogovorom na cesti, drugi pa so nejevoljni godrnjali zaradi nemira. Kakor je mogel, je zavpil:

»Mirno!«

Nehote so fantje prisluhnili. Tega niso pričakovali. Tudi ljudje po hišah so utihnili. Šandor, velik in močan, ves povaljan v prahu pa se je zdel še večji v tem trenutku, še bolj neroden in čudovit.

»Kolesa na rame,« je zapovedal ostro, kot je bil slišal pri vojakih. »Proti Jelševju,« je kričal. Vzdignili so kolesa na rame in med hišami za ogradi so korakali proti Jelševju.

V temi so se ogibali sadnega drevja, vendar je vsak čas kdo tresnil s kolesom v drevo.

Ko so odhiteli fantje za Šandorjem proti Jelševju, se je Lipič na cesti zganil. Poiskal je kolo. Spravljal se je na njega, a je padel v grapo. Spet je zlezal na cesto. Nato je počasi kolovratil proti križpotju, kjer je sedel Tinek in ostali dečki.

Dečki na križpotju so utihnili. Ko se je zibal Lipič mimo, je rekel Tinek:

»No Lipič, kje pa so drugi?«

»Kdo pa je,« se je oglasil Lipič in buljil v temo. »Ti Vučko?«

»Da.«

»Vrag jih je odnesel v Jelševje. Pojdi z menoj, Tinek, k Špilaku na eno kupico. Benko potrebuje hlapca, si že slišal?« Odkolovratil je v temo. Dečki so ostali na križpotju sami. Nobeden izmed fantov ni bil pri volji, da bi šel po temnih senošetih v Jelševje. Razmikali so se s križpotja, le Tinek je šel proti Jelševju. Preskočil je nekje plot in šel po bližnjici. Koračil je po visoki travi, da je imel predpasnik in hlače spodaj mokre. Sredi travnikov se je ustavil. Prisluhnil je. Od daleč se je dobro razložil Šandor, ki je ostro in odločno vprašal svoje vojake, da je odmevalo po Jelševju:

»Kaj je vojnička disciplina?«

Tinek ni razumel, kdo mu je odgovarjal.

»Kaj je hrabrost, Ščrbič, vrbonja jedan.«

V Jelševju je nastal smeh. Šandor, ta veliki otrok pa je govoril glasno odrezano, kot so govorili pri vojakih pri kolesarskem bataljonu. Tineka je bolelo, odkar je temu človeku ukradel denar. Kar je hotel, je lahko vsak naredil z njim. Tinek mu pa razbije prašiča, ki je bil gotovo Šandorju vse. Najbolj se je bal Tinek trenutka, ko bo Šandor opazil, da za tramom ni več njegovega zaklada. Tineka je vzdramil Šandor. Zavpil je, kolikor je mogel:

»Dunko, šta ti je, majko!«

Vse dopoldne je deževalo. Goste, drobne kaplje so se nabirale na prepereli, z mahom pokriti strehi. Listje po drevju je bilo premočeno. Tudi debela jablan v Vučkovem ogradu so bila lisasta. Polovica skorje je bila suha, bela, polovica pa je bila mokra.

Dan je bil tih, dolgočasen in moreč. Bilo je že pozno dopoldne, a zdelo se je, da se bo sredi dneva začela noč. Sivi oblaki so viseli nizko nad drevjem in iz njih se je počasi cedil droben, tih dež.

Ljudje so po hišah ležali okrog peči. Ženske so krpale. V takem času so vasovali in govorili o tujih novicah.

Tinek je opravil v hlevu. Postavil se je na podstenju in se zazrl v kaplje, ki so padale druga za drugo od strehe. Majhno sprano kamenje je gledalo iz blata. Kure so se stisnile na gumno. Vselej, kadar je šel kdo mimo, so obračale glave in se premikale iz enega kota v drugega.

Tinek je slonel ob steni in nepremično zrl v enakomerno se pretakajočo vodo. Bil je bled. Kapa mu je pritiskala na glavo zlepljene lase. Strgan suknjič je visel na njem, kakor da ne bi bil njegov.

Streha na Rebrčevem hlevu se je spuščala na svinjske hleve in je segala skoraj do plotu. Tu se je skrival Šandor, ko je prodajal jajca.

Spet je Tineka zbolelo. Če bi bil Šandor vsaj dečko, kot so drugi, da bi se pretepal ali kradel koruzo, kure, kot drugi. On pa je zbiral doma, krajcar za krajcarjem.

Hotel si je pregnati to neprijetnost. Vzel je v pojeti stolicco in jo odnesel na gumno. Kure so tekle po dežju za parmo. Prinesel si je vile in grablje, ki so bile polomljene. Začel jih je popravljati.

Tiho si je žvižgal. Otipaval je orodje, ga obračal in ga vtikal pod leseno glavo na stolici. Na bose noge so mu sedale muhe in ga grizle. Dolgo bo še deževalo.

Zatopljen nad svojim delom, v kolikor je bilo to pač mogoče, je tuhtal, kako bi se dale popraviti grablje, da ne bi bilo treba novega ročaja. Obračal je polomljeno orodje v rokah, ko zasliši korake po dvorišču. Dobro je poznal te korake. Počasni so bili, težki in omahujoči. Šel je Šandor. Po navadi je Šandor že govoril sredi dvorišča ali pa že od svinjskih hlevov, kadar je šel k Vučkovim. Zdaj pa je molčal. Tinek je vedel zakaj.

Tinek se je delal, kakor da nič ne sliši. Šandor je prišel na gumno, si otresel blato z bosih nog in sedel na svoro, ne da bi rekel besedo.

»O Šandor! Viš ga, kako prideš!« se je začudil Tinek. »Boš kaj pripovedoval?« Šandor je bil kot otrok. Male oči so gledale tako žalostno, da je Tineku bilo žal, da se je sploh dotaknil Šandorjevega prašiča.

»Kaj pa ti je?« ga je vprašal Tinek in nehal z delom.

»Saj kolesu ni nič. Nisi ga snoči polomil. Danes sem ga že pregledal.«

»Ne to!« je rekel Šandor s hripavim glasom. Dve debeli solzi sta mu lezli po neobritem, zgubanem licu. Velik, močan nos, nalahno pokrit s puhom je imel rdeč. Roke so mu visele ob telesu, kakor da ne bi bile njegove. Žalost ga je izčrpala.

»Kaj pa je?« je rekel Tinek. Če ne bi bil Šandor norček, bi Tineka opazil, da ni bil kot po navadi. Pa Šandor tega ni videl. Solza za solzo se mu je spuščala po licih in padala v umazan, trd predpasnik.

»Nekdo mi je ukradel denar,« se je iztrgalo iz Šandorja. S predpasnikom si je obrisal nos. Veliko telo se je treslo od joka.

»Denar si imel?« se je delal Tinek začudenega. »Kdaj ti je zmanjkal?«

»Danes.«

Molčala sta oba. Tinek bi mu najrajši vse vrnil, pa ni mogel več.

»Pa si ga mnogo imel?« je vprašal zopet Tinek, hoteč nadaljevati pogovor, samo da ne bi molčala. »Obleko sem si mislil kupiti.«

Čudovito! Šandor, ki ni imel nikoli nove obleke, je zbiral denar, da bi si jo kupil. Toliko majhnih denarjev je imel v prašiču, toliko krvavih žuljev in ukradenih jajc. Vse nade mu je uničil Tinek. Bog ve kolikokrat se je potil po tujih njivah, kolikokrat je po soncu in dežju upal, da se bo z novo obleko postavil na vasi, kakor delajo drugi, ki kradejo kure, žito in koruzo. Tinek je bil sklonjen. Naenkrat pa, kot da bi udarila strela, je vstal in stopil k Šandorju.

»Pojdi z menoj«, mu je šepetal. Šandor je vstal in ubogal, kakor je bila njegova navada. Šla sta v hlev. Tinek trepetlika naprej, Šandor, velika gora, pa za njim. V topllem zraku so ležale krave na slami in preživljale. Vse so se ozrle, ko so se odprla vrata. Tinek je spustil za seboj Šandorja v hlev in zaprl vrata. Po temnem hlevu so brenčale muhe, zunaj pa je škropil tih, moreč dež.

»Da naju ne bo kdo slišal«, je rekel Tinek in se usedel na senjek. »Sedi tu.« Tinek mu je naredil mesto poleg sebe. Odrinil je seno in z roko očistil desko. Šandor je sedel. Ves žalosten in upognjen je sedel poleg Tineka, ki je bil videti majhen in šibak, kakor bi bil Šandorjev sin.

»Ne bi ti šel za hlapca k Benku?« je dejal Tinek Šandorju skrivnostno. »Lipič je snoči iskal hlapca.«

Nastal je mir. Le krave so rigale kepe pojedene trave in jih zopet požirale. Šandor je onemel. Zazrl se je v tla, po katerih je bilo posušeno blato in nekaj prelomljene, umazane slame.

»Obleko bi si lahko tam zaslužil,« mu je rekel Tinek z vso gotovostjo in zadovoljstvom, ko je videl, da je bil Šandor voljan.

»Pa misliš, da bi bil jaz dober hlapec?« je mehko vprašal Šandor in uprl male oči v Tineka. Tlelo je v njem. Upanje se je porodilo v ubogem, dobrem Šandorju.

»Ali delaš doma ali ne?« ga je vprašal Tinek s ponarejeno strogostjo.

»Seveda delam. Saj sem pri Škerlakovih dva dni delal, ko so želi. Prvi dan smo — « je začel Šandor zopet pripovedovati.

»No vidiš,« mu je pretrgal Tinek. »Obleko si zaslužiš, samo k Lipiču pojdi. Zvečer pa pridi na vas, da boš povedal, kako bo.«

Šandor si je oddahnil. Spustil se je s senjeka zadovoljen kakor otrok. Razkoračil se je sredi hleva in dal roke v hlačne žepe. Bil je zopet vesel, kakor vse dni, ko si je nabiral denar.

»Pa misliš, da bo,« je vprašal Tineka in prijel zgoraj na vratih za vlažno, rjavo kljuko. Tinek se je zasmel. Šandor je počasi odprl vrata. Dnevna svetloba se mu je razlila čez obraz. Oči so se mu svetile. Bil je srečen kakor je znal biti le Rebrčev Šandor.

(Dalje)

MRTVE URE

VLADIMIR PAVŠIČ

*Zakaj sem vračal se v nekdanje dneve
po prstih kakor v svetel sanjski hram,
čemu lovil sem daljnih ur odmeve
ko krike ptic, letečih bogve kam? ...*

*Iz davnih dni zdaj žge požar spoznanj
uničujoč oltarje in bogove,
kadar prestopam časa zdaj mostove,
bobni pod mano reka mrtvih sanj,*

*preteklost mrtvec je, ki lega name
in se ovija krog vratu mi, nog,
iz mene izsesava vse omame,
pošastno vleče me v prokleti krog ...*

ŠANDOR PRIPOVEDUJE

FERDO GODINA

Ves dan je deževalo. Škropilo je enakomerno. Jelševje je stalo molče za vasjo. Žive duše ni bilo med drevjem. Mlake so narasle. V jarkih ob cesti se je nabirala rjava voda, v kateri so se premetavali dolgi, rdeči črvi. Večer je prišel mnogo prej, kakor ob lepem vremenu.

Dečkov ni bilo mnogo na vasi. Zbirali so se redki pod Ošlajevo streho. Tam so bila ob steni sklajena brvna. Tu so sedeli, brundali kaj in metali na travo čike, katere je gasil dež. Tudi Tinek je sedel med njimi. Pričakoval je Šandorja, ki bi že moral priti. Dečki so se pogovarjali med seboj, kako so polomili kolesa pri včerajšnji vaji in glasno govorili stavke, ki jih je govoril Šandor. »Kaj je to hrabrost, Ščrbič, ti vrbonja.«

Ves nasmejan se je prizibal izza ogla Šandor. Dež ga je pral, pa to mu ni bilo nič. Ko so ga fantje zagledali, so zagnali krohot. Tineku se je odvalil kamen od srca, ko je videl Šandorja zadovoljnega.

»Šandor, trčeči korak.«

»A, vraga trčeči korak,« je rekel moško Šandor. »Jutri grem v Soboto.«

»Kaj boš v Soboti?« Fantje so utihnili. Šandor je stopil pod streho, pljunil na dež, dal roke v žepe, kakor imajo pravi dečki navado.

»Služit grem, z Lipičem udariva jutri proti Benku.«

Dečki se niso zakrohotali kakor navadno, kadar je Šandor kaj rekel.

Ne, smešno to ni, če se kje nudi komu zaslužek. Le čudno se jim je zdelo, da je prišel Šandor na to misel.

»Ni slabo, ne, Šandor.«

Šandorja je to povzdignilo. »Bogme ni slabo.«

»Pojdimo k Škergetu. Jaz dam za liter,« se je oglasil Tinek, skočil z brvenja in si otresel prah s hlač.

»Za enega tudi jaz dam,« je rekel Ščrbič in udaril Šandorja po rami.

Leglo je na nje, kakor da bi se zgodilo kaj nenavadnega. Res, vse noči so šengarili po vaseh in se preteпали. Vendar je vsak izmed njih nosil v srcu tisto skrb, katera spremlja človeka že od zgodnje mladosti. Skrb za kruh — skrb za bodočnost. Pride to človeku, da sam ne ve, kako. Drži se ga nato vse do smrti, dokler ne leže v grob utrujen in naveličan. Bog ve, kam bo vrglo nje, ko bodo prišli od vojakov, kam se bodo obrnili, ko bodo v letih, kakor je Šandor.

Brozgali so blato. Slišal se je samo tih, moreč dež.

»S Slavonijo ni nič. Pri zidarjih se še kaj zasluži v mestih.«

»Ah, stradati moraš.« »Stradati moraš, če hočeš kaj zaslužiti.«

Dva pa sta tiho šepetala med seboj:

»Jaz k Benki ne bi šel.« »Za Šandorja je to dobro.«

Prišli so k Škergetu na podokna. Škergetovi so svetili. Trije so rinili glave pri vsakem oknu. Rož, ki so cvetele v oknih, so se dotikali s klobuki.

Tinek je odprl vrata na prikleti in siknil fantom: »Pojdite noter.«

Škerget, mož srednjih let, suh, z rdečimi prirezanimi brki, je vstal od peči, vzel francosko pipico iz ust in se začudil.

»O Wilson Amerika Wuisberg, od kod ste se pa zmogli? Za eno bežanje vas je.« Pri Škergetovih so hitele ženske brisati mizo, pregrinjati postelje in pospravljati po klopeh. Dečki so pa šli drug za drugim v hišo. Posedeli so okrog mize, po klopeh okrog peči, vsepovsod, kjer je bilo kaj prostora.

»Sem pojdi, Šandor,« je rekel Ščrbič Šandorju, ki se je motal pri vratih.

»O, ki pa vrag! Šandorja imate tudi s seboj?« je rekel Škerget in se je držal, vrag ve ali na smeh ali resno. Človek ni tega pri njem nikoli vedel.

Šandor je sedel med fante za mizo.

»Prinesite nam kaj, Škerget, če imate kaj.«

»Če imate črno na belem od financarjev, drugače ne smem,« je rekel Škerget. Rdeči brki so mu štrleli v usta. »No, stara,« je nadaljeval, »prinesi jim, da ne bo svaje.«

Smeh in pogovor sta se križala. Fantje so imeli svetlo obleko od dežja. Stiskali so se, kajti Škergetova hiša ni bila velika.

»Kaj pa ti, Šandor, tebe se redko vidi pri nas.«

»V Soboto grem,« je hitel. To je bilo zdaj prvo, kar je povedal vsakemu.

»V Soboto?« se je začudil Škerget.

»K Benku gre služiti«, je razložil Ščrbič.

»Hu, vrag te je skotil, tam boš pa salame jedel. Benko je mesar.«

V sobi je nastal smeh. Tudi Šandor se je smejal. Škergetova Ančika je prinesla liter. Zvezala si je svežo ruto in si nadela predpasnik.

»Ana«, je rekel Škerget svoji hčerki, »prinesi še dva litra, saj vidiš, da jih je kot toče.«

»Oh, tiho bodite,« je hitela Ana nerodno.

»Prinesi, prinesi«, so vpili dečki.

Dobra volja je zavela v nizko Škergetovo hišo, ki je imela danes take goste. Vpitja ni hotelo biti konca. Zunaj je bila trda noč, dež je šumel po listju, tu v izbi pa so se dobro počutili.

»Šandor«, je vpil Škerget naenkrat.

»Ah, tiho bodite, oče,« ga je zadrževala Ančika in tudi stara Škergetovica je rekla staremu, da naj bo tiho.

»Zakaj pa ne, naj povejo,« so rekli nekateri fantje. Škerget pa vsega tega ni poslušal.

»Šandor, pripoveduj nam kaj. Tisto nam povej, kako si šel kopat Bedernjaku gorice.«

Šandor se je zibal in iskal začetek svoje povesti, ki jo je v vasi vsak znal na pamet.

»Še prinesi, Ana«, je udaril Tinek z litrom po mizi. Liter za litrom je plačeval, da so se mu čudili. Kaj takega še ni storil nikdar.

Šandorju pa so sijala lica. Ni vedel, ali je vse to res ali ne. Vse je vpilo, vse se je veselilo. Šandor pa je v hrupu pripovedoval, da ni slišal samega sebe. Nato je Ščrbič vzdignil pesem: Meni se dekla mili.

Zapeli so. Hiša se je tresla. Vino je teklo z miz. Kozarci so se premetavali in vedno drugi litri so prihajali na mizo. Tinek je pel in točil, da je teklo po mizi. »Še prinesi, Ana!«

Zgrabil je Šandorja okrog vratu in ga stisnil k sebi. Pel je, da so se mu žile na vratu napele. Nihče ni vedel, ali je to samo slučaj ali pa se je v resnici poslavljaj od Šandorja, ki je skušal svojo povest o Bedernjakovih goricah povedati do konca.

Bila je nedelja, lep poletni dan. Dežja že dolgo ni bilo, zato je bilo rjavega mehkega prahu na cesti na tri prste globoko. Sonce je stalo na toplem nebu in sijalo na pokrajino. Koruzni listi so se začeli sukati in krompirjeva trava je rumenela.

Okna po kočah so bila odprta, a zastrta z rožami. Rdeče gavtrože so cvetele, tu in tam fuksa in nagelj.

Ljudje so prišli od velike maše. V črensovski cerkvi je zazvonilo poldne. Močno valujoče je pel zvon. Iz hiš se je slišala na cesto mrmrajoča Zdrava Marija in Oče naš, na nekaterih mestih pa se je čulo samo drsanje žlic po

skledi. Na cesti in po sadovnjakih ni bilo žive duše. Tudi na njive še ni šel nihče. Bili so to trenutki, ko se je po hišah kramljalo o pridigi in o novicah iz cerkve. Nedelja je prinesla mnogo novega v tihe kočje.

Komaj je čas za obed minil, že so vreli iz hiš. Polegali so po sadovnjakih v travo, po cestah je hitela mladež na kolesih, še manjši pa so šli v trumah na kopanje.

Po vasi se je razneslo, kakor bi ustrelil: »Bebrčev Šandor je prišel.«

Šlo je od ust do ust in v kratkem času je vedel sleherni Trnjarčaj, da se je vrnil Šandor.

Bilo je nekako dva meseca po tistem času, ko se je Šandor poslovil. Nekaj blebetanja je še povzročilo njegovo slovo, potem je pa vse utonilo v pozabljenje. Ni ga bilo več, pa konec. Koliko jih gre in če bi o vsakem govorili, bi res ne imeli drugega dela, kakor da bi govorili o tistih, ki so šli.

Mnogi, ki so šli mimo Rebrčeve hiše v Jelševje rezat ročaje ali kolo-vratit v šumo, so se ustavili pri Rebrčevih, se naslanjali na vrata in čakali, da je kdo prišel iz hiše. Mariča, Šandorjeva sestra, ki je dajala svinjam za obed, je morala toliko govoriti, da se je že naveličala.

»Je res Šandor doma?«

»Res, res,« je odgovorila Mariča in šla po pojeti k svinjskim hlevom. Ko se je vračala, so jo spet napadli:

»Kaj pa dela? Naj malo ven pride.« »Najesti se vendar mora.«

Prav tako vznemirjenje je bilo, kot če bi Šandor bil dvajset let v Ameriki. Hoteli so ga videti kot pravi ameriški čudež. Sicer pa je imel Šandorja vsak rad. Vsak se je lahko pošalil z njim in vsakemu je bil pripravljen pripovedovati, kar je kdo hotel.

Ko je Tinek zvedel, da je Šandor doma, ni mogel več jesti. Odložil je žlico, se obrisal z robcem in vrgel križ na prsi.

»Jezuš, jej«, je zatarnala mati.

»Ti ga samo pusti«, je dejal oče in obračal kruh v ustih. Tinek pa se je še enkrat pokrižal, oblekel boljši suknjič, vzel klobuk in šel na podokna. Tu je postal, pogledal v Jelševje, v katerem je bilo mnogo ljudi. Ptice so se drle in praščala so debla mladih dreves.

Tinek bi rad videl Šandorja. Ni pozabil na to, da mu je ukradel denar, vendar težko mu zaradi tega ni bilo več. Zapili so denar in Šandorju ne škodi, da je prišel med svet.

Šel je čez kolnik, preskočil plot, kjer je navadno Šandor prodajal ukradena jajca. Svinje so čotkale ščavo, Tinek je šel po pojeti v priklet. Tu je vprašal Maričo: »Je res Šandor doma?«

»Res, kar v hišo stopi«, se je smejala in si z rokavom brisala pot s čela. Tinek se je odkašljal. Neprijetno mu je postalo, kar mu prej pred Šandorom niti na misel ni prišlo. Prijel je za kljuko, malo privzdignil vrata in vstopil. Šandor je sam sedel za mizo, pred njim je bila skleda in po mizi so bili

sledovi, kako so si nosili iz šklede. Rebrčeva stara sta sedela pri peči na klopi in gledala svojega močnega Šandorja, ki je pripovedoval. Ko je Tinek vstopil, je Šandor stisnil že tako drobne oči, vstal in čez mizo segel Tineku v roko. Kravata je Šandorju zamahala nad skledo.

»O bog daj, Tinek! Prišel sem domov«, je rekel Šandor in se smejal.

»Bog daj«, mu je rekel Tinek; stara Rebrčeva sta se smejala od sreče. Šandor je prišel lepo oblečen in tudi zaslužil je. Tinek je moral sesti. Pogovora ni hotelo biti ne konca ne kraja. Toliko lepih povesti je vedel povedati Šandor; kako so zaklali konja za salame, kako so iz crknjene svinje napravili pečenko, kako je dobil od Benka dolgo, zimsko suknjo.

Šandor je bil ves spremenjen. Hlače tesne, pred seboj ni imel predpasnika. Imel je lepo srajco, čeprav so mu rokavi bili prekratki.

Šandor se je vrnil, vrnil se je ves prenovljen in nič sledov prejšnjega človeka ni bilo na njem. Pač, nekaj je ostalo pri Šandorju, kar ga je spominjalo na prejšnje čase: pripovedoval je. Pripovedoval je otroško preprosto, lepo, vse do potankosti je povedal, se smejal, če so se smejali drugi. Tinek je sedel in poslušal. Podprl si je glavo z rokami. Rad bi pokazal Šandorja dečkom takega, s kravato okoli vratu, obritega, res rad bi ga pokazal.

Zunaj je bil lep, topel nedeljski popoldan. Vse je počivalo, vse je svetilo nedeljo.

»Kdaj pa odideš,« je presekal Tinek Šandorja.

»Zvečer.«

»Že? Pa ne greš nič v vas. Fantje bi radi govorili s teboj.«

»Seveda pojdi«, je dejala toplo mati.

»Pojdi malo med domače ljudi.«

Šandor je vstal, si stresel drobtine s hlač in obleke. Stopil je pred malo, od muh pikčasto ogledalo, ki je viselo postrani na steni. Kaj takega ni storil prej nikoli. Nasmejal se je v umazano steklo, si popravil lase in nategnil kravato.

Vsi v sobi so spremljali vsak njegov gib. Šandorjev oče je žulil pipek, mater pa so polile solze.

Ko je bil Šandor pripravljen, je vzel z obešalnika plašč. Obrnil ga je v roki in ga gledal, ali se ga ne drži kaka smet. Nato ga je razprostrtega ponudil očetu. »Držite mi ga«, je dejal resno.

»Ne bo malo prevroče«, mu je rekel oče mehko, dal je v usta pipo in prijel plašč.

»Ne bo«, je rekel Šandor suho, zrinil roke v rokave in vrgel plašč nase.

»Prideš kmalu, Šandor?« ga je vprašala mati, ko se je zapenjal. Prej ga ni nikoli. Šandor se je obrnil in pogledal na uro na steni. Nagubal je čelo, stisnil oči prav tako, kot je videl ljudi v mestu, kadar so gledali na uro.

»Ob petih bom že doma.«

Šla sta s Tinekom na kolnik. Šandor je pogledal gor in dol po vasi. V dolgi suknji in s klobukom na glavi je bil videti še večji. Obrnila sta se v vas.

Tinek je korakal poleg ogromnega Šandorja kot pišče. Čutil je poglede z vseh strani iz ogradov, iz hiš, povsod so ljudje utihnili in se muzali. Malokdo je vstal in šel z ograda h kolniku in se smejal.

»No, Šandor, kako je kaj?«

»Dobro,« je rekel Šandor. »Že gre.« Dal je čez plot močno roko, nato pa jo vtaknil v žep na suknji.

»Ti ni prevroče?« so ga vpraševali.

»Ni,« je rekel mirno in šel za Tinekom. »Ne utegnem, grem malo naokoli.«

»Samo ajda, ajda!« so se mu smejali. Suknja je mahedrala okrog njega in prah se je dvigal za njim. Molče sta šla k Šěrbiču in Kovaču, ki sta po navadi sedela pred Kerecovo kovačnico. Nekaj malih fičkašev je še ležalo z njima v travi v senci.

Kadar se kdo od kod vrne, ni takoj hrupnega veselja med temi ljudmi. Tako so tudi Šandorja samo opazovali. Suknjo, hlače, vse to je bilo za nje novo.

Visoko v zraku so drobile lastovke. Hiše so bile od sonca ožarjene. Pod sadovnjaki so počivali ljudje. Od Dolnjega mlina se je slišalo vpitje otrok, ki so se kopali.

Med fanti je nastal molk. Le Tinek si ni mogel najti nikjer mesta. Vesel je bil, da se je s Šandorjem vse dobro končalo.

»Ne bi stopili malo k Škergetu? Šandor nima dosti časa,« je dejal Tinek, ki je stal ob plotu.

»Kdaj pa se vrneš,« je vprašal Šěrbič Šandorja. Na glasu se mu je poznalo, da bi se rad smejal.

»Zvečer!«

»Že? No pa pojdimo.«

Šli so za ogradi k Škergetovim. Šandor je stopal med njimi. Zdaj ni več nikomur pripovedoval, če ga ni vprašal.

Pri Škergetu ni nihče pil zunaj. Škerget je imel pinteš. Torej pravice za točenje ni imel in financarji, ki so ga obiskovali večkrat, bi le koga dobili, če bi pil zunaj. Pa še en vzrok je bil, da Škergeta ni nikoli zajela roka pravice. Može postave je zapajal. In če človek kaj dobi, ne more postopati brezčutno z ljudmi, ki so dobrega srca, kot je bil Škerget. Zato Škerget ni imel nikoli sitnosti s svojim pintešem. Ravno si je Škergetova Ana čistila čevlje na podstenju od prahu. Zapršala si jih je na mašni poti. Visoko je držala v eni roki čevelj, v drugi pa krtačo in je drgnila, da je krilo mahalo okoli nje. Stari Škerget je sedel v sobi in žulil francoski pipek in čakal, če bo kdo prišel pit.

Takrat so se usuli od parme dečki. Tinek se je prikazal prvi, nato Ščrbič, nato drugi. Ko jih je Ančka zagledala, je pograbila velik zavihan čevelj na tleh in skočila v hišo. Fantje so se zasmeli, da je po Škergetovem gruntu odmevalo. Stari Škerget pa je prisluhnil.

»Kdo pa je,« je vprašal hčer in vzel pipek iz ust.

»Dečki gredo,« je vsa zasopljena pritekla v sobo in grmadila praznično obleko, ki je bila razstavljena po posteljah.

Velika gruča fantov se je odtrgala od parme. Pokali so na podstenju in z nogami bili ob tla. Otresali so si s čevljev prah. Komaj je zaprla Ančka omaro, že so se odprla vrata, nasmejani so se fantje usuli v sobo.

Ko je Škerget zagledal Šandorja s suknjo v taki vročini, je onemel. Usta je odprl, brki so mu obrdnili. Počasi je šel z roko po plešasti glavi.

»O, Amerika, Wuisberg, Šandor?« Podala sta si roke. Fantje so posedali okrog mize. Govorili so med seboj. Šandor si je slekel suknjo. Tinek pa je že vedel, kaj mora narediti. Prijel mu je zadaj plašč. Škerget je molčal in pustil fante, da so govorili med seboj in pili. Šandorja še ni nihče vprašal kaj, čeprav so vsi čutili nekaj posebnega, ker je bil med njimi. Vsak bi se rad smejal, ali bi pa kaj povedal.

Stari Škerget je pretrgal s tem glasnim molkom in vprašal Šandorja, ali je z Benkom zadovoljen.

»O ja,« je dejal Šandor in videlo se mu je, da bi bil rad, če bi ga kdo še kaj vprašal.

»Teleta tudi kupuješ, ali kaj delaš, nekaj pripoveduj, vraga,« je rekel Škerget. Oči so mu gorele in lica prepletana s krvavimi žilicami so sijale.

Šandor se je premaknil, fantje pa so se suvali pod mizo. Skozi majhno, nizko okno, prepletano z rožami, je puhtela topla sapa. Nekje na travnikih so otroci vpili. Sonce je pripekalo z vso močjo, dan je cvetel, kakor da bi bila vsa zemlja v požaru.

Šandor je začel govoriti o konjih, hlevih in slami. Ko pa je med pripovedovanjem opazil, da otresajo fantje pepel s cigaret pod mizo, je pretrgal s pripovedovanjem.

»Tam,« tu je mislil v Soboti, »tam ne stresajo pepela pod mizo.« »Kako pa,« ga je vprašal Tinek hitro. »S prstom se udari po cigareti, da pade pepel v pepelnik,« je razlagal Šandor.

»Nam ne bi tega pokazal?« je sekal z očmi Škerget.

»Pepelnika nimate,« je rekel resno Šandor. Škerget je pogledal okrog po sobi. »Ana, vzemi no skodelico tu pod posteljo.«

Vsi so prasnili v smeh. Škerget je sam vzel izpod postelje skodelico, iz katere so pile mačke mleko.

»Cigareto mu daj,« je rekel Škerget. Šandor je vzel cigareto, si jo prižgal in puhnil nerodno dim v zrak, ker on ni bil kadilec. Komaj je vzel

cigareto iz ust, že jo je nesel nad skodelico in tolkel z debelim prstom po njej. Spet je potegnil in spet tolkel.

Škerget, ki je stal pri mizi in gledal vse to z mirnim obrazom, je potegnil iz pipka, ga nesel nad skodelico in prav tako s prstom tolkel po cevi kot Šandor po cigareti. Tudi fantje so poskušali s stresanjem pepela.

Šandor seveda ni pretrgal pripovedovanja. Ko je omenil, da je vozil teleta na kolodvor, ker so popravljali avtomobil, je končal: »Na večer sem pa dobil napitnino in plesali smo dolgo v noč. Tam ne gremo plesat kot tu, da bi zgrabili Ano ali Maričo za roko, pa hajdi po podu.«

»Kako pa to napravite,« je namigaval Škerget. Rdeč, zabuhel nos mu je štrlel v zrak kot zrela kumara.

»Prosimo.«

»Prositate!« se je začudil Ščrbič. »Pokaži, kako.«

»Pokaži, pri Ančiki pokaži,« je dejal Tinek in se premestil in tudi drugi so se zganili in pričakovali kaj se bo zgodilo. Šandor je nekoliko pomislil. Malo ga je bilo sram. Počasi je vzel cigareto iz ust, otresel pepel in jo postavil na rob »pepelnika«.

»Ja, pa muzika? Ima kdo harmoniko?«

»Ščrbič, žvižgaj! Boš tako mogel pokazati?« je dejal mirno Škerget in pogledal Šandorja, ki se je nekoliko obotavljal.

»V Soboti plešejo povsod na harmoniko. Še najvišji gospodje: trgovci, profesorji, organisti, še celo mesarji. Študentje se pa vrtijo na glavnik, ker je za nje ples drugače prepovedan«, se je delal Šandor resnega. »Sobota je le Sobota. Tam ste sami gospodje,« je menil Škerget.

Šandor je videl, da je res tako. Dvignil se je od mize. Ana je zardela za pečjo. Šandor si je na sredi hiše popravil kravato in suknič ter stopil s trdimi koraki pred Ano in se priklonil s trdim vratom. Močne roke je imel ob telesu.

»Prosim plesat«, se mu je iztrgalo. Razširil je sredi sobe roke in počakal. Fantje so se komaj zadržali smeha.

Ana se je nekoliko obotavljala in gledala v tla.

»No, pojdi, vrag te je dal«, je z navidezno jezo zahreščal nad hčerko Škerget. Vstala je. Šandor jo je prijel okrog pasu z močno roko. Pogledal je Ščrbiča.

»No daj, fučkaj.«

Šandor, ki ni nikoli plesal, je na široko hodil z Ano po sobi. Nosil jo je z enega kota v drugega in hodil kakor je Ščrbič žvižgal. Trudil se je, da bi pokazal fantom vso lepoto soboškega plesa. Šel je po sobi, pa se je naenkrat spomnil in se obrnil.

Fantje so kihali, kašljali ali pa v smehu govorili:

»Dobro je, Šandor, samo stisni jo, saj Ančika ni iz repe kakor kaka soboška goska.«

»Sobočanci ste res pravi gospodje!«

»Tako plešeš kakor kak profesor.«

Šandor je hodil po sobi s trdimi koraki in glasno dihal skozi nos in odprta usta. V sobi se je vzdigoval prah. Toplo, najlepše ozračje je bilo med cimpranimi stenami.

Ko Ščrbič že ni mogel več stiskati ust, je Kovač zatulil na glavnik. Ni trajalo dolgo, ko so se fantje zgrabili po dva in dva in začeli soboški ples. Nekateri so zavriskali, drugi pa so se smejali. Iz vsega tega hrupa pa so se slišali glasovi: »Šandor, dobro plešeš, Ančika ni iz repe. Veselimo se! Šandor je tu. Nikdar ne bomo umrli.«

Ko se je razgrinjala noč nad vasjo in je že svetilo milijon in milijon zvezd na nebu, Šandorja ni bilo več na ulicah. Fantje so vasovali pri dekletih, redki pa so se zbirali na križpotih. Velikega, dobrega Šandorja ni bilo med njimi. Ni bilo več slišati z ulic močnega, hrupnega smeha, kakor je bilo to včasih, ko se je držal gruč mladih ponočnjakov Rebrčev Šandor. Včasih se je kdo spomnil na njegovo pripovedovanje in pokazal na cesti soboški ples ali je stresal pepel »s cigarete v pepelnik«. Nekateri so celo vedeli kaj povedati o Bedrnjakovih goricah. Pa vse to je bledele. Spomin na Šandorja je bil tako, kakor kapljica v morju.

Noč se je vrstila za nočjo. Zvezde so svetile in se trgale z neba kakor prej, Šandorja pa je vzela Sobota.

DVOGOVOR V POLETNI NOČI

INDSKI MOTIV — JERN LEDINA

*Razkleni vendar roki plameneči,
boječa ljubica, od tebe moram stran!
Ne čuješ mar svarila petelina?
Na vrtu je usahnila mesečina
in zarja jutranja naznanja dan.*

*Počakaj, dragi, da naslada
te ure v meni izgori do kraja
in v srcu tlel bo le pepel spomina.
Potem bom sama ti odprla rada
in rekla ti: odidi zdaj.
A preden boš prišel do vrtno ograje,
bom že pri oknu in najraje
bi te na glas poklicala nazaj.*